

Aspect of African culture demonstrating its importance in kikuyu

Ūcunguzi ūyū wĩhũthĩra ūndũ ūrĩa mĩtugo na mĩrũgamo ya gĩkũyũ (African cultural values) igĩrĩ na ūhoro mũnene thĩinĩ wa kũhingia ūiguano wa andũ, kũrũmĩrĩra ūndũgũ wa ūtũũro (identity), na gũthondeka maendeleo marĩa marĩ na gĩthima, kũrĩa gũkũrũma gũhũthĩra ūmenyithia wa ūtũũro wa andũ-a-nja (gender awareness) thĩinĩ wa rũrĩrĩ rĩa Africa. Mĩtugo wa Africa wĩrĩtie mũno thĩinĩ wa mĩtũũro, mĩciarĩro, na mĩtugo ya gũtũũra hamwe, iria igũthondeka ūiguano wa andũ, ūthũmĩri, na mĩtugo ya gĩthima. Mĩrũgamo ĩno—ta **ubuntu** (ĩrĩa ĩhũthĩra atĩ andũ nĩamũndũ hamwe, na gũtũũra na ūrĩa mũnene wa gũthĩna), gũtũũra hamwe ta mũciĩ, gũtĩia athuri, na gũtũũra na wĩra wa hamwe—nĩyo yathondekire ūiguano, kũiguana kwa andũ, na ūndũgũ mũnene wa kũmenyithia atĩ tũrĩ hamwe, kuuma rũciarō rumwe nginya rũngĩ.

O na kana mĩtugo ĩno yathondekire kũhonokia ūiguano na gũtĩia andũ kwa mĩaka mĩingĩ, mĩtugo ingĩ ya gĩkũyũ nĩyarehithirie ūthũngũri wa andũ-a-nja, gũtindĩkĩra atumia na airĩtu gũhingia thũkũma, ūthũmĩri, na wĩra wa gũkũrũma mũno (uchumi). Mĩtugo ĩrĩa yareheirwo na mĩrũgamo ya andũ-a-ira (patriarchal), rĩrĩa ingĩ yathondekire kana gũkũrũma gũkũrũka kũrĩa gũhingia mũno mũtharaba wa colonial, nĩtũũrĩre gũtindĩkĩra atumia gũkũrũma thĩ, gũhingia ūthũmĩri wa kũamua maũndũ, na gũtũũra na mĩrĩrĩro, ūndũ ūrĩa wathũkirie maendeleo ma rũrĩrĩ rũothe.

Muhtasari ūyū wamenyithia atĩ nĩkwagĩrĩire kũrĩ na mũtharaba wa gũtũũra hamwe kũhonokia mĩtugo wa gĩkũyũ na kũhingia ūiguano wa andũ-a-nja na andũ-a-rũme (gender equality). Atheru a maũndũ ma gĩthomo na mĩtharaba ya Africa marĩa maingi makuuga atĩ rũrĩrĩ rwa Africa rwa mbere wa colonial rwathondekire wĩra wa andũ-a-nja na andũ-a-rũme ūrĩa wathondekire gũtũũra hamwe—kũrĩa mũndũ na mũndũ aarĩ na wĩra wake, no wĩra ūcio wathomithirwo ta ūrĩ na gĩthima kimwe—na atĩ ti ūthũngũri wa gũtũũra mũndũ ūmwe igũrũ rĩa ūngĩ. Gũcokia mũtharaba ūyū wa gũtũũra hamwe na kũheana gĩthima kimwe kũrĩ wĩra wa andũ othe nĩgũhota gũcokia ūiguano na kũrũmĩrĩra ūtũũro ūrĩa wathondekire rũrĩrĩ rwa tene.

Ūmenyithia wa ūtũũro wa andũ-a-nja nĩũhũthĩra gũtũũra na ūrĩa mũnene wa gũtĩiana, gũheana wĩra, na kũheana mathũkũma mangĩ kũrĩ andũ-a-nja na andũ-a-rũme. Rĩrĩa rũrĩrĩ rũmenyithia gĩthima kĩa andũ othe eerĩ, rũthondekaga mĩciĩ ya hinya, rũgũthondeka kũamua maũndũ ma gĩthima, na rũgũkũrũma maendeleo ma ūtũũro na uchumi. Kwa mũhiano, kũhingia hinya atumia thĩinĩ wa kũrima, thũkũma, na ūthũmĩri nĩgũcokereria mĩtharaba ya maendeleo marĩa marĩ na gĩthima (sustainable development goals), gũkũrũma ūkũrũ,

gūtindĩkĩra ũthũkũ, na kũteithia kũhonokia thĩ, kũrĩa gũcokereria mūtugo wa gūtũũra hamwe wa Africa.

Nĩ ũndũ ũcio, gũhingia ũmenyithia wa ũtũũro wa andũ-a-nja thĩinĩ wa mītugo ya Africa nĩkwa gĩthima mũno thĩinĩ wa gũthondeka rūrĩrĩ rūrĩa rūrĩ na andũ othe, rūrĩ na ũiguano, na rūkũrũ. Ũyũ nĩwĩra wa kũrora mūtugo wa tene na maithori—kũhonokia maũndũ mega ta gūtũũra hamwe na gūtĩĩa andũ, no gũhindũra kana gūtigana na mītugo ĩrĩa ĩhũthĩra ũhũthĩro—kũrĩa gũhũthĩra thũkũma, mĩtharaba ya ũthũmĩri (ta **Maputo Protocol**), ũhoru hamwe na athamaki a mītugo, na njĩra cia kũhingia andũ othe, iria igūtĩĩa mūtugo wa gĩkũyũ no itahũthĩra ũrĩa wa andũ. Na kũhingia ũiguano wa andũ-a-nja na andũ-a-rũme thĩinĩ wa ngano na ũhoru wa mūtugo, Africa nĩgũhota gũthiĩ mbere kũrĩ maendeleo marĩa marĩ na gĩthima, rĩrĩa gūtũũra gũhonokia mūtũũro wake mũnene na ũndũgũ wa gūtũũra hamwe.